

Stembrowicz, Kazimierz

"Olaus Magnus i jego "Istoria siewiernych narodow" ", E. A. Sawieliewa, Leningrad 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 815-816

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Kolejna część pracy (pióra J. Bieniarzówny) dotyczy stu lat, w ciągu których miasto przeżywało regres. Ostateczna granica tych niekorzystnych zmian przypada na datę elekcji Stanisława Augusta. Autorka uwypukla znaczenie wypadków politycznych w tym procesie: okres wojen szwedzkich, stacjonowanie wojsk cesarskich, konieczność odprowadzania do skarbu znacznych podatków, konfederacja Związku Święconego, rokosz Lubomirskiego, spowodowały ogromne zubożenie społeczności Krakowa. Wiązały się też z tym poważne zniszczenia; najszybciej odbudowywano obiekty sakralne. Wznoszono też liczne nowe; w tym samym okresie w budownictwie mieszkalnym panował zastój.

Korzystne dla miasta było panowanie Jana III Sobieskiego. Przywileje królewskie i pewne ulgi fiskalne dla mieszczan, bardziej tolerancyjna postawa wobec protestantów i Żydów, dbałość o zamek wawelski stanowiły wyraz zainteresowania władcy dla miasta studiów i lat młodzieńczych. Dopiero wydarzenia drugiej wojny północnej, kontrybucje i grabieże oraz zaraza z lat 1707—1710 doprowadziły Kraków „na dno upadku”.

Nowe badania J. Bieniarzówny naświetlają kwestię walk wewnętrznych w Krakowie i miastach sąsiednich w epoce saskiej; wiązały się one ze wzrostem nastrojów antysemitycznych. W konkluzjach autorka zwraca uwagę na solidarność grupy żydowskiej, która ze względu na swą zamożność mogła liczyć na poparcie magnaterii i niekonsekwencję mieszczan krakowskich, niezależnie od konfliktów wchodzących w związki gospodarcze z ludnością żydowską.

Ostatnia część tomu, autorstwa J. M. Małeckiego, przedstawia Kraków w dobie Oświecenia. Lata sześćdziesiąte XVIII w. i następne dziesięciolecia przyniosły Krakowowi, podobnie jak całemu krajowi, ożywienie gospodarcze. W dziedzinie kultury miasto nie wydało wybitnych postaci i nie stworzyło rzeczy oryginalnych, uległo jednak wyraźnemu wpływowi oświeceniowych prądów. Krótkotrwały epizod powstania kościuszkowskiego przyniósł chwilowy powrót Krakowa do rangi centrum życia narodowego. W zdaniu końcowym autorzy raz jeszcze podkreślają silną współzależność losów miasta, kraju i narodu w obliczu nadchodzącej epoki rozbiorów.

Z przyjemnością należy dodać, że ilustracje są nader bogate, starannie dobrane i wykonane. Książka zawiera ponadto cenne tabele a także indeksy — osobowy i topograficzny oraz selektywną bibliografię.

W. B.

E. A. Sawieliewa, *Olaus Magnus i jego „Istoria siewiernych narodow”*, Izdatielstwo „Nauka”, Leningrad 1983, s. 135.

Przedmiotem monografii jest postać i twórczość naukowa znanego szwedzkiego uczonego, wydawcy i działacza politycznego doby Renesansu, Olaus Magnusa (właściwie Olof Mansson). Żył w latach 1490—1557. Ponad połowę życia spędził na emigracji. Sławę i śmierć znalazł we Włoszech. Był tytularnym katolickim arcybiskupem Upsali i opatem klasztoru św. Brygidy w Rzymie. Wśród wielkich nazwisk uczonych i polityków, z którymi korespondował, nie zabrakło również Polaków (m. in. Dantyszek, Hozjusz, Wapowski). Przez kilka lat mieszkał w Gdańsku wraz ze swoim bratem Janem arcybiskupem Upsali i autorem dzieł poświęconych dziejom Szwecji i historii Kościoła szwedzkiego.

Autorka postawiła sobie za zadanie zbadanie wiadomości o Rosji zawartych w dwóch pracach O. Magnusa, które dały mu zaszczytne miejsce w historii nauki. W 1539 r. opublikował on w Wenecji „Carta Marina”, atlas Skandynawii wraz z Islandią i Grenlandią, do którego dołączył komentarze w języku włoskim i niemieckim. Było to pierwsze, udane wyobrażenie kartograficzne Półwyspu Skandynawskiego, które zerwało z antyczną tradycją przedstawiania tej części Europy.

W miarę wiernie jak na swoje czasy O. Magnus dał obraz Półwyspu Kolskiego i Morza Białego. „Carta Marina” stanowiła ważny etap przygotowawczy w pracy nad encyklopedycznym dziełem życia O. Magnusa, „Historia de gentibus septentrionalibus” (1555) — które wydrukował obok m. in. prac brata we własnej typografii przy klasztorze św. Brygidy. Różną techniką wykonane ilustracje znakomicie uzupełniały wątki historyczne, geograficzne, etnograficzne i inne i po dziś dzień same w sobie stanowią one cenne źródła historyczne. Jak można sądzić „ilustracje moskiewskie” (zamieszczone w książce) są bogatsze poznawczo aniżeli sam tekst poświęcony „Moskowi” o czym autorka nie pisze, ale wynika to z jej skąpej analizy fragmentów „Historii” omawiających Rosję i rosyjską Północ europejską.

Autorka przedstawiła także dorobek historiografii (niewielki rosyjskiej i radzieckiej) w zakresie badań nad dziełami O. Magnusa. Jej własnym wkładem badawczym są ustalenia w słabo rozpoznanej do czasu pojawienia się omawianej książki zawartości źródłowej wątku rosyjskiego w pracach uczonego Szweda. Krótko scharakteryzowała też jego biografię — zaangażowanego politycznie emigranta-katolika. Przedstawiła również dzieje edycji „Historii” w XVI i XVII w. (ponad 25 wydań w wielu językach) oraz osobistą działalność wydawniczą O. Magnusa w Rzymie.

Do książki dołączono reprint „Carta Marina”. Niestety zabrakło miejsca na indeksy.

K. S.

Prichodo-raschodnyje knigi moskowskich prikazow 1619—1621 gg., [opracował] S. B. Weselowski, Izdatielstwo „Nauka”, Moskwa 1983, s. 479.

Nazwisko akademika S. B. Weselowskiego (1876—1952), wybitnego historyka rosyjskiego, zapisało się na trwałe w historiografii rosyjskiej i radzieckiej. Jest on autorem wielu świetnych prac szczególnie w zakresie historii Rosji XVI i XVII wieku. Był również pracowitym i cenionym wydawcą materiałów źródłowych. Praktycznie na długo przed śmiercią odsunięty od czynnego udziału w życiu naukowym ZSRR mógł pisać tylko do szuflady. W spuściznie po nim pozostało wiele niewydanych prac i przygotowywanych do druku źródeł. Na szczęście po śmierci S. B. Weselowskiego co pewien czas ukazują się po dziś dzień na ogół pieczołowicie opracowane pokaźne tomy monografii, przyczynków i zebranych przezeń źródeł, których uczoney nie mógł drukować za życia. Z kolei jego osiągnięcia naukowe stały się przedmiotem badań. Niniejsze wydawnictwo ksiąg rachunkowych trzech prikazów stanowi w zasadzie drugi tom (część pierwsza, również w opracowaniu S. B. Weselowskiego, ukazała się pod tym samym tytułem w 1912 r. i obejmowała lata 1613—1619) niezrealizowanego niegdyś zamierzenia uczonego. Wydawcy (L. G. Dubinskaja i A. L. Stanislawski) nie podali w przedmowie kiedy S. B. Weselowski ukończył przygotowanie pracy do druku. Do tomu weszły zachowane prawie w całości teksty pięciu ksiąg rachunkowych („przychodów i rozchodów”) trzech prikazów — tzw. razriadnego (księga za lata 1619/20) oraz dwóch terytorialnych (tzw. czetwierti), Nowogrodu Wielkiego (księgi 1619/20 i 1620/21) i Ustiuga Wielkiego (księgi 1619/20 i 1620/21). Starannie wydana publikacja daje do rąk historyków uporządkowany i niezwykle cenny materiał źródłowy do gospodarczej, finansowej, administracyjnej i wojskowej historii Rosji w okresie odbudowy po ciężkim kryzysie „smuty”. Wydawnictwo zaopatrzone jest w bardzo szczegółowe indeksy.

K. S.